

Antoon van Welie, 'Paolo en Francesca da Rimini'

Aanwinst Noordbrabants Museum

Maureen Trappeniers *

Slechts een tiental jaren woonde en werkte de schilder Antoon van Welie in 's-Hertogenbosch. In 1904 vertrok hij voorgoed uit de stad. Onlangs verwierf het Noordbrabants Museum diens 'pastel' naar een vertelling uit Dantes 'Divina Commedia'.

Antoon van Welie hoort niet tot de bekendste kunstenaars in de collectie van het Noordbrabants Museum. Dit komt omdat de drie werken deel uitmaken van de verzameling tekeningen en opgewerkte prenten. Werk op papier wordt vanwege de lichtgevoeligheid nu eenmaal zelden geëxposeerd. *Paolo en Francesca da Rimini* is de recentste aanwinst van Van Welie. Het gaat om een scène uit het vijfde Canto van de *Divina Commedia* van Dante Alighieri (1265-1325). In dit omvangrijke gedicht beschrijft Dante een denkbeeldige reis door de drie rijken van het hierna-maals, hel, vagevuur en hemel. Deze reis voert hem van de diepste ellende van het Kwaad naar de uiteindelijke aanschouwing Gods. Bij het begin van de tweede hellekring stuiten Dante en Vergilius, de Romeinse dichter die hem vergezelt, op Minos, de rechter van de onderwereld die een oordeel velt over de zielen en allen hun plaats toewijst. Zij komen bij de eerste groep zondaars, de wellustigen, die in een razende storm eeuwig door de lucht worden gesleurd. Een van hen is Francesca da Rimini. Zij was de dochter van Guido da Polenta, heerser over Ravenna. Omstreeks 1275 werd zij om politieke redenen uitgehuwelijkt aan Gianciotto Malatesta, heerser over Rimini. Maar al gauw werd ze verliefd op Gianciotto's knappe broer Paolo. Aan hun relatie kwam echter abrupt een einde toen de twee geliefden door Gianciotto werden betrapt en hij hen met zijn zwaard doodde. Dante kende het verhaal waarschijnlijk uit de eerste hand, omdat hij tijdens zijn ballingschap uit Florence enige tijd bij de Polenta's in Ravenna verbleef.

Antoon van Welie (Afferden 1867-1956 Den Haag): 'Paolo en Francesca da Rimini', 1896-1899. Pastel op papier, 78 x 51 cm.
(Origineel en foto: Noordbrabants Museum)

Op verzoek van Dante vertelt Francesca over haar fatale liefde voor Paolo da Rimini en over de scène die Van Welie hier in beeld heeft gebracht: 'Op een dag lazen we voor ons plezier over Lancelot [een van de Franse verhalen over de ridders van de tafelronde] en de liefde die hem in het nauw dreef: we waren alleen en koesterden geen enkele argwaan. Meermalen gebeurde het tijdens het lezen dat onze ogen elkaar ontmoetten en wij verbleekten. Maar één punt was het ten slotte dat ons overwon. Toen wij lazen hoe die grote minnaar Ginevra's blijde gezicht vol vurige begeerte kuste, drukte deze, die nooit van mij gescheiden zal worden, zijn lippen op mijn mond terwijl hij beefde over heel zijn lichaam. Het boek en degene die het schreef brachten ons tot elkaar: die dag lazen wij niet verder.'¹ De situatie van de geliefden vertoont opvallende parallellen met de roman die zij lazen over koning Arthur, waarin de aan Arthur uitgehuwelijkte Ginevra verliefd wordt op Lancelot, de beste vriend en dapperste ridder van Arthur. Ook deze liefde zou uiteindelijk tot de dood leiden.

Van Welie heeft ervoor gekozen om juist deze veelbetekende passage uit te beelden. We zien Paolo en Francesca als middeleeuwse Italiaanse prinsenkinderen zittend op een stenen bank aan de rand van een stilstaand water in een geruisloos woud. Een lichtroze oleander op de voorgrond suggereert een bitter geurende atmosfeer. Francesca heeft het boek dichtgeslagen en wacht af. Paolo staat op het punt haar zijn liefde te betuigen, maar beiden realiseren zich tegelijkertijd het onafwendbare noodlot van hun besluit. Van Welie heeft veel aandacht geschonken aan het weergeven van de gemoedstoestand van het paar, uitgedrukt in de angstig afwachterende houding van Francesca en de bevroren actie van Paolo. Het dreigende moment wordt verhoogd door de sombere setting van het tafereel.

Antoon van Welie heeft het zichzelf niet makkelijk gemaakt door juist voor deze passage te kiezen. Gebruikelijker is of de kus zelf uit te beelden, zoals tijdens de Romantiek door Flaxman en Ingres is gedaan en later door Rodin in diens beeld *De kus*, of het eeuwig in elkaars armen in de hel zweven, zoals bij de Pre-Raphaëliet Dante Gabriël Rossetti en in Nederland bij de Dordtse schilder Arie Scheffer. Het moment van reflectie dat Van Welies pastel karakteriseert, is kenmerkend voor al het werk dat hij in de jaren tussen 1894 en 1904 maakte, toen hij in Den Bosch woonde en werkte – 'au coeur d'une petite cité morte', volgens zijn biograaf Camille Mauclair.² *Liefdesmelodie*, *Page en Prinses*, *Ophelia*, *St. Cecilia*, *de Violist*, *Smart* en *Muziek* zijn titels van schilderijen en pastels die meditatief, melancholisch en verfijnd van aard zijn. Volgens Mauclair heeft de kunstenaar hier een 'profond chagrin individuel' proberen te verzachten door zijn

persoonlijke ellende (hij zou kort na elkaar zijn zuster en zijn geliefde hebben verloren) te verbeelden in allegorische voorstellingen met een algemene geldigheid. Het zijn tegelijk onderwerpen - vooral de dramatiek van het verband tussen liefde en dood - die passen in de thematiek van symbolistisch werkende kunstenaars aan het eind van de negentiende eeuw, voor wie het uitdrukken van gevoelens, ideeën en stemmingen vooropstond, vormgegeven met speciale beeldmiddelen. Van Welie gaat echter niet zover dat hij zijn vormen deformeert, zoals Toorop en Thorn Prikker hebben gedaan. Hij blijft naar de natuur tekenen.

Dit heeft wellicht te maken met zijn opleiding bij de Vughtse genreschilder Charles Grips, vervolgens bij de beeldhouwer J.Th. Stracké aan de *Koninklijke school voor Nuttige en Beeldende Kunsten* in Den Bosch en tenslotte bij de naturalistische schilder Charles Verlat aan de Antwerpse academie. Na zijn Romantisch-Symbolistische periode sloeg Van Welie een heel andere richting in. In 1904 verliet hij Den Bosch voorgoed. Hij werd een succesvolle societyschilder die gevierd was onder intellectuelen, kunstenaars, diplomaten, adellijke personen en de mondaine wereld, vooral in België, Frankrijk en Engeland. In Nederland portretteerde Antoon van Welie onder andere Louis Couperus, Willem Kloos en Theo Mann-Bouwmeester. Na veel omzwervingen vestigde hij zich uiteindelijk in Den Haag, de stad die deze zomer een solotentoonstelling aan hem wijdt in Museum Mesdag.

* Maureen Trappeniers is conservator van het Noordbrabants Museum

Noten

- ¹ Vertaling: Frans van Dooren, Amsterdam, 1998.
- ² Camille Mauclair, *Antoon van Welie. Un peintre Hollandais Contemporain* (Parijs 1924).